

Socialutskottets betänkande 2020/21:SoU28

Uppföljning och utvärdering av ekonomiskt stöd till äldreomsorgen

---

Sammanfattning

Utskottet föreslår ett tillkännagivande till regeringen om uppföljning och utvärdering av ekonomiskt stöd till äldreomsorgen (s. 8–9).

Behandlade förslag

Utskottet lägger på eget initiativ fram förslaget till tillkännagivande.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden.....	5
Uppföljning och utvärdering	5

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Uppföljning och utvärdering

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om uppföljning och utvärdering av ekonomiskt stöd till äldreomsorgen och tillkännager detta för regeringen.

Stockholm den 23 februari 2021

På socialutskottets vägnar

Acko Ankarberg Johansson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Acko Ankarberg Johansson (KD), Kristina Nilsson (S), Ann-Christin Ahlberg (S), Johan Hultberg (M), Per Ramhorn (SD), Mikael Dahlqvist (S), Sofia Nilsson (C), Karin Rågsjö (V), Carina Ståhl Herrstedt (SD), Dag Larsson (S), Christina Östberg (SD), Pernilla Stålhammar (MP), Michael Anefur (KD), Mats Wiking (S), Ulrika Jörgensen (M), Barbro Westerholm (L) och Mats Sander (M).

Redogörelse för ärendet

Ledamöterna från Socialdemokraterna lämnade den 4 januari 2021 ett förslag till utskottsinitiativ om uppföljning och utvärdering av ekonomiskt stöd till äldreomsorgen (prot. 2020/21:24).

Den 28 januari 2021 informerade statssekreterare Maja Fjaestad, Socialdepartementet, och företrädare för Sveriges Kommuner och Regioner utskottet om uppföljning och utvärdering av satsningar inom äldreomsorgen (prot. 2020/21:32).

Utskottets överväganden

Uppföljning och utvärdering

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om uppföljning och utvärdering av ekonomiskt stöd till äldreomsorgen och tillkännager detta för regeringen.

Bakgrund

Budgetpropositionen för 2021

I budgetpropositionen för 2021 (prop. 2020/21:1 utg.omr. 9) anför regeringen att utbrottet av covid-19 har synliggjort det svåra bemanningsläge som vård och omsorg står inför och inte minst vården och omsorgen om äldre. Regeringen bedömer att det finns behov av att stödja kommunerna i syfte att höja kompetensen hos såväl personal som chefer inom vård och omsorg om äldre.

Regeringen presenterade våren 2020 satsningen Äldreomsorgslyftet (prop. 2019/20:167, bet. 2019/20:FiU60, rskr. 2019/20:131). Satsningen innebär att ny och befintlig personal ges möjlighet att genomgå utbildning till vårdbiträde eller undersköterska inom kommunal vuxenutbildning eller motsvarande utbildning på folkhögskola på betald arbetstid. Staten finansierar kostnaden för den tid som den anställde är frånvarande på grund av studier till vårdbiträde eller undersköterska under 2020 och 2021. Utöver att utbilda sig till undersköterska eller vårdbiträde ges personalen även möjlighet att fortbilda sig genom kompetenshöjande utbildningar inom vård och omsorg. Satsningen bedöms även bidra till förbättrade möjligheter att utbilda sig till undersköterska inför den planerade regleringen av yrket. Äldreomsorgslyftet föreslås fortsätta fram till 2023.

Inom ramen för Äldreomsorgslyftet avser regeringen även att skapa förutsättningar för att stärka kompetensen hos första linjens chefer. Från 2021 får första linjens chefer som arbetar inom vård och omsorg om äldre möjlighet att utbilda sig på arbetstid. Regeringen har föreslagit att sammanlagt 3 394 000 000 kronor ska avsättas för detta ändamål 2021.

I budgetpropositionen för 2021 föreslår regeringen även att kommunerna ska ges ett resurstillskott med 4 000 000 000 kronor årligen fr.o.m. 2021. Det handlar om ett bidrag som fördelas med en fördelningsnyckel och där hänsyn tas till andelen äldre i respektive kommun.

Regeringen anför även att arbetssituationen för de anställda inom hälso- och sjukvården behöver bli bättre. Regeringen avser därför att införa ett statsbidrag för att främja ett hållbart arbetsliv inom hälso- och sjukvården. Det

kan ske genom förbättrad arbetsmiljö, nya arbetssätt eller utveckling av nya arbetstidsmodeller. För 2021 föreslår regeringen att 195 000 000 kronor avsätts som ska användas inom omsorgen.

Regeringen föreslår att sammanlagt 9 008 490 000 kronor anvisas till anslaget 4:5 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet för 2021. I december 2020 ställde sig socialutskottet bakom regeringens förslag (bet. 2020/21:SoU1). Riksdagen biföll utskottets förslag till riksdagsbeslut (rskr. 2020/21:156, prot. 2020/21:56).

Uppdrag till Socialstyrelsen att betala ut statsbidrag till kommuner för kostnader till följd av satsningen Äldreomsorgslyftet

Socialstyrelsen fick den 4 juni 2020 i uppdrag att betala ut statsbidrag till kommuner som ersättning för att anställda inom kommunalt finansierad vård och omsorg om äldre ska kunna utbilda sig till vårdbiträde eller undersköterska på arbetstid till följd av satsningen Äldreomsorgslyftet (S2020/05025/SOF [delvis]). Myndigheten ska administrera och följa upp hur medel använts enligt myndighetens anvisningar och i vilken utsträckning privata utförare har fått tillgång till stimulansmedlen.

Socialstyrelsen ska informera kommunerna om hur Äldreomsorgslyftet ska genomföras. Kommunerna ansvarar för att informera de privata utförare som bedriver kommunal verksamhet på uppdrag av kommunen och verksamheter som drivs av kommunen om möjligheten att ta del av medlen. Kommunerna ansvarar för att såväl egen verksamhet som privata utförare har möjlighet att ta del av stimulansmedlen. I Socialstyrelsens information till kommunerna ska det framgå att det är Skolverkets yrkespaket till vårdbiträde (800 poäng) och undersköterska (1 500 poäng) som ger rätt till stöd. Även motsvarande utbildningar på folkhögskolorna berättigar till stöd. Av Socialstyrelsens information ska det också framgå vilka villkor, t.ex. krav på redovisning av använda medel samt återbetalning av outnyttjade eller felaktigt använda medel, som är förenade med Äldreomsorgslyftet.

Socialstyrelsen ska betala ut medel till kommunerna. Kommunen rekviderar i egenskap av huvudman för sin egen verksamhet och för privata utförares verksamhet. Användningen av statsbidraget ska redovisas till Socialstyrelsen det datum som myndigheten anger. Redovisningen ska innehålla en inventering av hur många som påbörjat utbildning och avslutat utbildning med godkänt betyg, hur många som är ny respektive befintlig personal samt om personalen är anställd i egen eller privat regi. Socialstyrelsen får för uppdragets genomförande använda 462 750 000 kronor under 2020. Av dessa medel får Socialstyrelsen använda 750 000 kronor för eget arbete kopplat till uppdraget. Socialstyrelsen ska redovisa uppdraget till Regeringskansliet (Socialdepartementet) senast den 31 oktober 2021.

Uppdrag till Socialstyrelsen att betala ut medel för ett vidgat Äldreomsorgslyft

Socialstyrelsen fick den 14 januari 2021 i uppdrag att betala ut statsbidrag till kommuner som ersättning för att anställda inom kommunalt finansierad vård och omsorg om äldre ska kunna utbilda sig till vårdbiträde eller undersköterska inom kommunal vuxenutbildning eller motsvarande utbildning på folkhögskola på arbetstid inom ramen för satsningen Äldreomsorgslyftet (S2021/00338 [delvis]). Personalen ska även ges möjlighet att fortbilda sig genom andra kompetenshöjande utbildningar inom vård och omsorg om äldre. För dessa utbildningar ska Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2011:12) om grundläggande kunskaper hos personal som arbetar i socialtjänstens omsorg hos äldre samt myndighetens förslag till nationella kompetenskrav för yrket undersköterska vara vägledande. Målgruppen vidgas vidare från tidigare beslut till att även omfatta första linjens chefer inom vård och omsorg om äldre. Inom ramen för uppdraget får Socialstyrelsen sätta villkor för användning av statsbidraget. Socialstyrelsen ska administrera och följa upp hur medel använts enligt myndighetens anvisningar och i vilken utsträckning privata utförare har fått tillgång till stimulansmedlen.

Socialstyrelsen får för uppdragets genomförande använda 3 394 000 000 kronor under 2021. Av dessa medel får Socialstyrelsen använda 1 500 000 kronor för eget arbete kopplat till uppdraget. Socialstyrelsen ska redovisa uppdraget till Regeringskansliet (Socialdepartementet) senast den 31 oktober 2022. Av redovisningen ska det framgå vilka grupper som tagit del av satsningen, uppdelat efter kön. Övriga villkor för satsningen följer av regeringsbeslut S2020/05025.

Uppdrag till Socialstyrelsen att fördela statsbidrag till kommuner i syfte att säkerställa en god vård och omsorg om äldre personer

Av Socialstyrelsens regleringsbrev för budgetåret 2021 framgår att myndigheten har fått i uppdrag att fördela statsbidrag till kommuner i syfte att säkerställa en god vård och omsorg om äldre personer och under 2021 får använda 4 000 000 000 kronor för ändamålet (S2019/04465, S2020/09593 [delvis]). Medlen får användas utifrån lokala behov i syfte att möjliggöra förbättringar och utveckling av verksamheten. Exempel på utvecklingsområden kan vara förbättrad arbetsmiljö och förbättrade arbetsvillkor, arbete för personcentrerad vård och omsorg om personer med demenssjukdom, motverkande av ensamhet bland äldre, ökad personalkontinuitet, förbättrad samverkan mellan socialtjänst och den kommunala och regionala hälso- och sjukvården, förebyggande av smittspridning, utveckling av stöd till anhörigvårdare samt utveckling av informationssäkerheten och välfärdstekniken inom äldreomsorgen. Om bidraget används inom verksamhetsområden där kommunen har avtal med fristående aktörer ska dessa ha möjlighet att ta del av bidraget. Uppdraget ska redovisas till regeringen (Socialdepartementet) senast den 30 oktober 2022. Av redovisningen ska det

framgå hur medlen har använts, hur tillskottet har påverkat kommunens egen tilldelning av medel till äldreomsorgen och i vilken utsträckning fristående aktörer har fått tillgång till medlen.

Delbetänkande om äldreomsorgen under pandemin

Coronakommissionen överlämnade delbetänkandet Äldreomsorgen under pandemin (SOU 2020:80) den 15 december 2020. Kommissionen gör följande övergripande bedömning:

- Den allmänna smittspridningen i samhället är högst sannolikt den enskilt viktigaste faktorn bakom den stora smittspridningen i äldreboendena.
- När pandemin slog till stod den svenska äldreomsorgen oförberedd. Äldreomsorgens institutionella struktur var inte rustad för en pandemi och anställda i äldreomsorgen lämnades i stor utsträckning ensamma att hantera denna krissituation.
- De åtgärder som regeringen och statliga myndigheter satte in för att minska riskerna för smittspridning i äldreomsorgen var sena och i flera avseenden även otillräckliga.

Kommissionen presenterar vidare sin bedömning i fråga om äldreomsorgens beredskap, enskilda beslut och åtgärder samt andra uppmärksammade brister. Avslutningsvis gör kommissionen bedömningen att ansvaret för att de strukturella problemen tillåtits kvarstå utan att tillräckliga åtgärder vidtagits delas av flera, men det yttersta ansvaret för äldreomsorgen i Sverige vilar likväl på regeringen och de tidigare regeringar som haft kunskap om bristerna.

Enligt uppgift från Regeringskansliet är ärendet under beredning.

Utskottets ställningstagande

Äldre som bor i särskilda boenden eller har hemtjänst har drabbats särskilt hårt under den pågående covid-19-pandemin. Enligt Coronakommissionen stod den svenska äldreomsorgen oförberedd när pandemin slog till. Äldreomsorgens institutionella struktur var inte rustad för en pandemi och anställda i äldreomsorgen lämnades i stor utsträckning ensamma att hantera denna krissituation. Kommissionen gör vidare bedömningen att ansvaret för att de strukturella problemen tillåtits kvarstå utan att tillräckliga åtgärder vidtagits delas av flera, men det yttersta ansvaret för äldreomsorgen i Sverige vilar likväl på regeringen och de tidigare regeringar som haft kunskap om bristerna.

Mot denna bakgrund välkomnar utskottet regeringens satsningar på äldreomsorgen. I detta sammanhang kan särskilt nämnas Äldreomsorgslyftet som innebär att ny och befintlig personal ges möjlighet att genomgå utbildning till vårdbiträde eller undersköterska inom kommunal vuxenutbildning eller motsvarande utbildning på folkhögskola på betald arbetstid. Vidare kan nämnas det årliga resurstillskott på 4 000 000 000 kronor som kommunerna kommer att tilldelas fr.o.m. 2021 för att skapa ökade förutsättningar att stärka äldreomsorgen.

Enligt utskottet är det mycket viktigt att säkerställa att medel som är avsedda för äldreomsorgen går till den verksamheten. Med stöd av sin initiativrätt enligt 9 kap. 16 § riksdagsordningen föreslår utskottet därför att riksdagen tillkännager för regeringen att den ska göra en noggrann uppföljning och utvärdering av Äldreomsorgslyftet samt det årliga resurstillskott på 4 000 000 000 kronor som kommunerna kommer att tilldelas fr.o.m. 2021 för att skapa ökade förutsättningar att stärka äldreomsorgen. I de fall medlen inte har använts till äldreomsorgen ska de återbetalas.